

DE NATURA CORPORIS ET ANIMÆ

LIBRI DUO

Sub nomine Theophili, id est *Deum diligentis* descripti.

(*Biblioth. Patr. Cisterc.*, labore et studio F. Bertrandi Tissina, doctoris theologi Bonifontis in Theraceta, ejusdem ordinis prioris. Bonofonte, 1660, fol., tom. IV, p. 65.)

PROLOGUS.

Fertur celebre apud Græcos Delphici Apollinis responsum : « Homo, scito teipsum. » Hoc et Salomon, imo Christus in Canticis : « Si non, inquit, cognoveris te, egredere (*Cant. 1*). » Qui enim non immoratur in eis quæ sua sunt, per sapientiæ contemplationem, ingreditur necessario in aliena per curiositatis vanitatem. Quapropter cum omni homini qui capax est rationis, vix suus sufficiat sensus, nisi adjutus a gratia, ut sciat seipsum, cum hoc nihil ei conferat, nisi ex hoc quod ipse est, ascendat ad eum a quo ipse est, et qui est super ipsum : miserrime errat et desipit, qui extra se in alienis intellectum suum dispergit, cui natura, imo auctor naturæ Deus, tantum intra se indixit operationis negotium. Ut igitur microcosmos nostrum, id est minorem mundum, hominem scilicet, ex aliqua parte intus perscrutemur et foris, id est anima et corpore, ut per visibilia vel sensibilia nostra intellecta ad visibillum et invisibillum omnium surgamus auctorem, primum aliqua discutiamus de corporis natura, deinde de his quæ sunt animæ. Scias autem quæ legis non mea esse; sed ex parte philosophorum vel physicorum, ex parte vero ecclesiasticorum doctorum, nec tantum eorum sensa, sed ipsa eorum, aicut ab eis edita sunt, dicta vel scripta, quæ excerpta ex eorum libris hic in unum congressi,

LIBER PRIMUS.

PHYSICA HUMANI CORPORIS.

Omne corpus animale terra formatum est, id est **A** ex quatuor compositum. Aliud est enim terra formatum, alia sunt ex quibus constat. Ex quibus constat, quatuor sunt elementa. Unumquodque autem elementorum una tantum contentum est qualitate. Ignis caliditate, aer humiditate, aqua frigiditate, terra siccitate. Sed ignis, quia mobilis est, ex motu assumit siccitatem et est calidus et siccus. Aer, quia sub igne est, ab eo sumit quod proprium habet et naturale, id est caliditatem; et est calidus ab igne, humidus a seipso. Aqua ponitur sub aere, et ideo humiditatem ab eo sumit, frigida a seipsa. Terra sub aqua est, ideo frigida ab ipsa, sicca autem in seipsa est. Itaque secundum Hippocratem, si corpus animale ex uno constaret elemento, nunquam doleret; quia non esset unde doleret, unum existens. Sed terra lutificata efficitur aqua; aqua rarefacta et calefacta et evaporata, fit aer; condensatus et collectus aer efficitur aqua; et sic de reliquis; et hoc modo fit corruptio. Ex his quoque quatuor elementis quatuor, in corpore animali creantur humores, propter quod et ipsorum filii dicuntur; sicut elementa mundo, sic et isti corpori animali vitæ et incolunitatis materiam et ordinem administrantes: si suo modo et ordine suo dispensentur, et non vitio vel incuria corrumpantur. Alioquin sicut aqua mutatur in terram densatam, et terra in aquam lutificata; sic ipsi humores, cum in se invicem vel ab invicem corrumpuntur, corrumpunt et destruunt corpus suum, quod vivificare et ordinare debuerant. Itaque in corpore animali sua propria est complexio prima et naturalis in ipso elementorum

conjunctio; quæ si æqualis est et bene composita, ut contraria non impugnentur vel destruantur a contrariis, sed calida temperentur a frigidis, frigida a calidis, sicque de reliquis, bona sit complexio, et consentiente natura sit eucrasia, bona scilicet temperantia quatuor qualitatum. Rebus enim naturalibus in temperamento manentibus, impossibile est humanum corpus ab aliquo morbo infestari; si est, ut dictum est, eucraticum, id est bonæ complexionis. His autem distemperatis, necesse est alterari corpus. Sed de his alias. Nunc videndum unde ipsi quatuor humores nascuntur vel nutriuntur. Omnis cibus undecunque sumatur, sicut supra de corpore animalium demonstratum est, ex quatuor constat elementis. Sed quam multipliciter et dissimiliter in eis quæ vesci possunt, natura elementorum se habeat secundum caliditatem et frigiditatem, siccitatem et humiditatem, liber graduum demonstrat. Cura igitur cibus accipitur, os primum adaptat illum in subtiles et minutas partes cum dentibus et lingua. Lingua quippe ministrat, dentes frangunt et comminuunt. Se præparata esca transmittitur stomacho per guttur et merum, vix ad mensuram palmi vim saporis producens. Est autem meris membrum longum et rotundum et concavum et intus villosum, habens introrsum pilos longos, alios in transversum, alios sursum ad os directos. Pili sursum directi naturaliter cibum attrahunt; qui vero in transversum stomachi, stringunt, et stringendo in succum transmutant, et paulatim in os stomachi demittunt. Stomachus vero duo habet ora, alterum superius, alterum inferius; quæ etiam portæ vocantur, quia clauduntur per horas, et aperiantur. Superius enim os stomachi accepto cibo clauditur donec digeratur. Deinde de ipsa digestionem retinens quod suis aptum nutrimentis invenit, cætera, porta inferiori aperta, egerit in inferiora. Operatur autem hæc stomachus per quatuor quasdam virtutes quæ sunt ei naturaliter, appetitivam, contentivam, digestivam, expulsivam; quibus etiam cæteræ nonnullæ partes corporis non carent, sed maxime quatuor illæ partes quæ corporis dicuntur fundamenta, id est cerebrum propter animalem vel sensualem virtutem, cor propter spirituales, epar propter naturalem, genitalia propter generativam virtutem. Appetitiva et digestiva desiderium faciunt; media contentiva servit digestionem, continens scilicet cibum, ne redeat unde descendit, et stringens et paulatim per partes transmittens inferius, et, ut competit, ordinat digestionem. Appetitio autem stomachi, vel contentio, vel expulsio, sicut de meri dictum est, sit ministerio quorundam pilorum per stomachum in longitudinem et in transversum porrectorum; quibus etiam quidam inferiores sub stomacho intestini non carent. Hæc autem sunt per primam digestionem, quæ in stomacho peragitur. Est autem digestio cujuslibet rei per naturalem calorem ebullitio. Porro, quæ per inferiorem portam egerunt, suscipit duodenam intestinum; quod sic vocatum est, quia ad mensuram est duodecim digi-

torum; statim cum facta est digestio, et per digestionem rei digestæ alteratio, sequitur eorum quæ feculenta sunt egestio. Suscipiunt et alia intestina quæ egeruntur, tria subtilia superius circa os stomachi, tria grossa inferius. Est autem inferius intestinum unum subtile vocatum, in quod post eam quam diximus digestionem factam in stomacho, cum descenderit quod egestum est, aliquandiu ibi immoratur, donec ibi secunda quadam digestionem melius succus ille depuratus et subtiliatus, per venas quæ dicuntur mesaraicas, quod subtile est et purum, remittit ad epar. Sciendum autem quia in digestionem alii sunt cibi qui mutant et non mutantur, ut diagridum; alii mutantur et mutant, ut cæpe et allia, quæ et cibi sunt et medicina. Epar prædictam succum suscipiens per venas prædictas, et eam quæ dicitur porta, in sui naturam transmutat, iterum digerendum. Quidquid enim in eo igneum est, ad nutrimentum sui assumit cholera rubea; quidquid aereum, sanguis; quidquid aquosum vel humidum, flegma; quidquid grossum et terrenum, melancholia. Sic igitur humores quatuor in epate creati, et ab epate in totum corpus distributi, si secundum rectam naturæ regulam incedant, quamvis diversæ sint qualitatis, unam tamen formam operantur sanitatis, invicem cooperando, invicem se adjuvando. Cholera quidem rubea, cum sit calida et sicca, caliditate sua sanguinem subtiliat, et cum ea vadit sine acumine, subtiliatus, ut eis membris quæ subtilia sunt, et subtilem cibum desiderant, congruum sanguis præbeat alimentum. Sanguis vero, cum sit calidus et humidus, humiditate sua illius temperat siccitatem. Flegma, cum sit frigidum et humidum, frigiditate sua servit calori sanguinis, humiditate subvenit siccitati melancholiæ, cui ex frigiditate concordat.

Et nota filios elementorum incedere secundum viam patrum suorum. Eodem enim modo elementa operantur in mundo majori, quo operantur quatuor humores in mundo minori, qui est homo, id est microcosmos, ut supra dictum est; ex sua sibi diversitate concordantia, et per concordem diversitatem facientia pulcherrimam ordinis sui unitatem. De digestionem etiam ista: fumus ascendens lenis et suavis, molliter tangit cerebrum, et ventriculos ejus opprimit, in tantum ut omnes ejus actiones sopiat: hic est somnus. In quo, cessantibus omnibus animæ virtutibus, sola viget virtus naturalis, quæ tunc tanto intentius operatur, quanto tota ei vacat natura. Anima vero interius requiescens, exclusis omnibus sensuum officiis, revolvit penes se præterita, præsentia et futura: et hæc sunt somnia. Cum vero quatuor hi humores creantur in epate et formantur, non tamen unusquisque in propriam formam secretur, sed secundum formam ipsius epatis, quæ sanguinea apparet, confuse omnes subsanguinei apparent; et unumquodque ad nutriendum et regendum totum corpus, per suas vias, venarum scilicet et arteriarum, dispensantur, hoc modo generati. Primum cibi in medio stomachi albi efficiuntur, id

est flegmatici; circa inferiora prope epar quasi sanguis aquosus: decoctus in epate sanguis; plus decoctus cholera rubea; nimis decoctus cholera nigra. Cholera vero rubea ab epate egrediens, multipliciter se in corpus infundens, per venam quamdam se ad inferiora cum quadam corrosione deponens, feculentia quæ remanserant, exire provocat per egestionem. In quo qui cogit naturam ante voluntatem, facit contra sanitatem. Lædit etiam sanitatem, qui cum venit voluntas, naturæ differt necessitatem. Per aliam vero venæ ejusdem fureculum stomachum ingressa cholera rubea, digestionem ibi operatur et appetitum. Dividitur etiam in alias corporis partes, cujus recrementa fel suscipit. Est enim officium felis ut sanguinem a cholera rubea purificet, ne cum sanguine commorans eum incendat. Quæ ubi per se nimium dominatur, omnia incendens pessimas infirmitates operatur. Sanguis ab epate per venas duas egrediens, quarum una concava vocatur, porta altera, in partes se innumeras diffundit, per venas et venarum fureculos. Una est, quæ intrat stomachum, et inde fert cibum ad epar, si quem invenerit. Altera ingreditur stomachi latitudinem, portans illuc ab epate cibum, unde ventriculus stomachi cibum digerens sibi sumat nutrimentum. Altera ad splenem usque procedens, fæces sanguinis ab epate trahit. Sed antequam illuc veniat, dividitur in partes plures, et ad carnem nutriendam mittitur. Hæc vena a medicis panagras vocatur; proprium est enim sanguini corpus nutrire. Est etiam proprium sanguini ut aeris initetur qualitate, cujus, sicut jam dictum est, habet naturam, in quantum plurimas patitur sui mutationes, sicut aer. Si enim fuerit grossus et turbidus, significat caliditatem et humiditatem nimiam; si subtilis et aquosus significat frigiditatem epatis; si rubeus et fetidus, significat infectionem cholerae rubæ, et sui putrefactionem; si spumeus, ventositatem; si coagulatus et aquosus, significat nimium flegma et expulsiuæ virtutis defectum. Quod enim per urinam vel sudorem aliisve modis debuit expelli, remansit in sanguine. Flegma semicrudus est cibus; propterea frigidum est et humidum. Flegma in nutrimentum corporis aliquando operatur deficiente sanguine, et decoctum mutatur in sanguinem. Flegma si liquidum emittitur et sine sapore, naturale est; si dulce, infectum sanguine; si salsum, infectum cholera rubea; si acrum, melancholia; si vitreum et coagulatum, ex frigiditate est. Ex actionibus sic cognoscetur. Si flegma naturale redundaverit, cibi potusque appetitum remittit, propter humoris abundantiam in stomacho; cibi potusque saporem minuit, sicut aqua cujusque cibi sibi admisti saporem solet minuere. Si dulce flegma dominatur, cibus omnis dulce sapit, et cito digeritur, si salsum dominatur, minoratio cibi sequitur, et os amaricatum et potus appetitus. Aere vero debilitat potius appetitum cibumque provocat, cibo non digesto, et in inferiori parte stomachi collecto, superiori parte relicta vacua, quæ cibum appetit.

Vitreum flegma cibum et potum destruit, rigores facit præ nimia frigiditate. Quatuor ergo hi humores superiora appetentes, ibi purgantur naturali quadam purgatione: cholera per aures, melancholia per oculos, flegma per nares et os. Urina vero colatura et purgamentum sanguinis est. Et cum propter humiditatem suam et abundantiam sanguis et flegma facilius ferantur, et superfluitates suas ejiciant, per renes eas et vesicam egerunt, nulla propria vasa habentes, sicut cholera rubea fel, melancholia, splen. Melancholia enim in splene sedem habet, ubi ab epatis sanguine decolatur, et inde iterum ad os stomachi remittitur, ut appetitum confortet.

Hæc est humorum distributio ex digestionem epatis procedens. Deinde ex ipsius digestionis fervore fumus quidam procedens generat spiritum, qui dicitur naturalis, epar ipsum vivificans ad servendum naturæ, in quocumque virtus expetit naturalis. Tres quippe sunt virtutes in corporis regimine. Virtus autem est habitus operationis in membro, ad id quod efficitur. Quæ alia naturalis in epate, alia spiritualis in corde, alia animalis in cerebro. Omnia autem corporis regimenta aut ex anima sunt et natura, aut ex sola natura. Quod a natura et anima regitur, est animatum; quod a sola natura, inanimatum. De inanimatis modo nihil ad rem. In eis vero quæ sunt animata, necesse est animæ et naturæ quamdam virtutem inesse, qua valeant suam adimplere actionem. Quæ virtus ex actionibus concipitur. In eo enim quod appetimus, continemus, digerimus et egerimus, exercetur virtus naturalis; in eo quod sentimus, et voluntario motu nos movemus, virtus animalis, in eo vero quod aerem attrahimus et emitimus, virtus spiritualis. Virtus naturalis communis arboribus, bestiis et hominibus; virtus spiritualis bestiis et hominibus; virtus animalis animalibus similiter in quibusdam, in quibusdam non. Nam phantasiam et memoriam perfecte non potest habere, nisi animal rationale. Virtus autem naturalis tria habet, id est tres virtutes, generativam, pascitivam, nutritivam. Generativam in spermate, pascitivam in vegetatione, nutritivam in augmentatione de parvo in magnam. Hæc autem maxime sanguis operatur, qui virtutem habet nutritivam et augmentativam. Cui subserviunt in hoc superfluitates ejus mundificantes, fel, splen, renes. Fel choleram rubeam attrahens ad se, ne cum exurat; splen superfluitates ejus in se suscipiens, renes vero superfluitates aquosas de sanguine in vesicam emittunt egerendas, sicut intestina grossos cibos a stomacho suscipiunt egerendos. Et hæc omnia operatur spiritus naturalis, qui natus in epate virtutem naturalem augmentat et regit, actiones ejus custodiens; sicut spiritualis spiritus in corde, et spiritus animalis in cerebro. Tres enim sunt spiritus, tres virtutes regentes et vivificantes. Et sicut naturalis originem et sedem habet in epate, sic spiritus spiritualis in corde. Cor enim spiritualis caloris est

fundamentum. Alimenta ejus, pulmo, panniculi, A lacerti pectoris. Lacerti enim nervi sunt cum carne misti, quorum motu aer trahitur ad refrigerandum; et calor expellitur fumosus quadam spiritus digestionē. Spiritus autem est virtus virtutum ad peragendas suas actiones. Est enim spiritus quædam vis animæ, per quam virtutes suos actus operantur: naturalis scilicet in epate, spiritualis in corde, animalis in cerebro. Istæ enim tres virtutes vel tres spiritus fundantur in tribus principalibus membris istis, epate, corde, cerebro, et ab his in totum corpus diffunduntur. Spiritus ergo spiritus vel ejus virtus fundata in corde, operatur dilatationem et constrictionem. Dilatio est, cum se cor dilatat, et dilatatur arteria ad aerem attrahendum, modo convenientem, modo superfluum, et sanguinem subtilissimum a venis. Nisi enim cordis calor sic temperaretur, sedem suam et omnia quæ vicina sunt combureret. Unde etiam dicitur requiescere cor in sinu pulmonis, quasi in sinu matris, aerem sibi ad sui nutrimentum jugiter attrahentis. Cujus attractionis meatus si quovis modo obruitur, ad ipsam refugit semper, quandiu in ea aliquid invenit aeris unde pascatur. Qui si omnino deficit, cor moritur. Unde dicunt physici hominem non plus quam septem diebus vivere posse sine cibo; nec plus quam septem horis sine aere. Virtus ergo spiritualis est quæ vivificat omnia, et a qua vivit quidquid vivit in corpore. Et hic est spiritus spiritualis. Hic, ut sæpe jam dictum est, in corde natus, per arterias vadit ad totius corporis membra, spiritua-

C lem virtutem augmentans atque regens, ejusque actiones custodiens. Arteriæ vero a corde procedentes, et in spiritu vitali circumquaque deferendo cordi servientes, villosæ sunt, intus et foris villos habentes: eos qui foris sunt in longitudinem porrectos, ad attrahendum de cordis imo calorem vel spiritum et tunc dilatantur ipsæ arteriæ. Aliis vero villis interioribus in transversum positis constringunt spiritum et fumosas superfluitates expellunt. Et hæc est prima spiritus spiritualis digestio. Deinde ipse spiritus per arterias quæ dicuntur juveniles, per dextrum et sinistrum colli in cerebrum ascendentes, cerebrum ingreditur. Juveniles enim illæ craneum ingrediuntur. Est autem craneum sedes cerebri, testa scilicet capitis, in qua ipsum cerebrum continetur. Est autem compositum ex multis ossibus; tum propter fumositatem, ut per poros inter ossium juncturas habeat spiritus viam exeundi, tum propter venas et arterias introrsum admittendas. Juveniles arteriæ spiritum vitalem deferentes, craneum penetrant, usque ad cerebri sedem sub ipso cerebro multipliciter in modum retis dilatantur, ut sub ipsius retis fomento spiritus iterum digeratur. Ibi enim spiritus spiritualis immorans digerendo purificatur. De qua digestionē spiritus animalis creatur: post per duas arterias supra rete celortis egreditur, et ad ventriculum proræ cerebri ducitur, ubi iterum subtiliatus et depuratus, de-

purationes suas efficit per meatum palati et narium. Et hæc est tertia ejus digestio. Ipse vero transit ad puppis ventriculos per viam melliam proræ et puppis, et memoriam et motum ibi facit; sicut in prora phantasiam et sensum. Est autem prora anterior pars cerebri in anteriore parte capitis locata, puppis vero posterior pars cerebri in posteriore parte capitis posita. Unaquæque autem quasi proprium domicilium quemdam habet ventriculum, in quo virtus sua continetur, inter quos medius ventriculus rationem continet et intellectum.

Et sciendum quia cerebrum per se quædam facit, quædam per officiales suos. Rationem in medio positam, sicut reginam et dominam, qua distans a bestiis; phantasiam in prora, memoriam in puppe per se facit, animalem autem virtutem, id est sensum, in prora, motum autem in puppe, alterum per quinque sensus, alterum per nervos a puppe procedentes. Quod autem per se facere dicimus rationem, memoriam et phantasiam, cum etiam in brutis animalibus esse videantur phantasia et memoria, sicut sensus et motus (alioqui nec canis dominum suum recognosceret, nec avis ad suum nidum rediret), sciendum est nec memoriam eis inesse nec phantasiam, sed inesse eis tanto majorem vim sensuum, aut usum sensualium actionum, quanto anima eorum a ratione est aliena, suo corpori tota dedita et affixa; tota vacat sensibus tantum et motibus. Unde et motus etiam habet vivaciores, et usus membrorum ad motus suos promptiores. Hunc autem spiritum spiritualement quidam philosophi animam esse dicebant, qui corpoream animam esse volebant. Sed falsum est. Anima enim spiritualis est substantia ad imaginem Dei facta, Deo simillima, sic quodam modo se habens in corpore suo, sicut Deus in mundo suo, in corpore scilicet ubique existens et ubique tota: tota in naturalibus, tota in spiritualibus, tota in animalibus operationibus. In naturalibus operatur subtiliter, in animalibus subtilius, subtilissime in spiritualibus. Quædam enim facit naturaliter, quædam actualiter et passibiliter, id est animaliter; quædam per seipsam, et secundum seipsam, id est spiritualiter. Sive igitur virtus naturalis, sive animalis, sive spiritualis; non sunt anima, sed animæ instrumenta. Sed redeamus ad propositum. Hæc itaque omnes spiritualium actionum rationes in corde fundantur, de corde exeunt. Quod cum ita, ut dictum est, naturali ardeat calore, ipso calore ad se trahit quidquid ejus calorem potest temperare. Et cum forma ejus talis sit, ut quasi duas habeat aurículas, dextra auricula venam ab epate suscipit, per quam sanguinem sibi attrahit; per sinistram vero emittit arteriam quamdam magnam, multis divisionibus sub spiritum vitalem ubique administrantem. Sciendum etiam de arteriis quia per totum corpus quadam familiaritate venis junguntur, et per poros, quos in eis prævidit creavit natura, de quibus abundant, invicem sibi communicant, arteriæ scilicet venis vitalem

spiritum; venæ arteriis nutrimentum naturale, nec unquam sanguis nutritus deest in arteriis, nec spiritus animalis in venis. Sed ad spiritum redeamus.

Diximus quia transiens spiritus spiritualis in posteriorem cerebri puppim, memoriam in eo operatur et motum: memoriam per se, motum per officiales suos; nervi, sicut in anteriori prora phantasiam per se, sensum per officiales suos, qui sunt quinque sensus. De spiritualibus autem spiritus actionibus disputare difficile est; de eis vero quæ per officiales in corpore aut circa corpus facit, aliquid in promptu est, de sensu scilicet et motu. Ut igitur de motu primum agamus, motabilis virtus facta in cerebro movet per se quæ vicina sunt. Natura enim provida septem paria nervorum in ipso cerebro fundavit, qui per congruos meatus exeuntes, quæ circa et infra caput et collum sunt, usque ad diaphragma, id est usque ad medium viscerum, tum per se, tum per alios nervos ex se prodeuntes et furcantes, movent quæ movenda sunt, et ministrant quæ ministranda sunt. Nam quinque sensus sui motus et sui sensus vim unicuique ministrant: similiter cerebro, linguæ, gutturi, et aliis, ut dictum est, usque ad diaphragma. Sed quia virtus hæc in cerebro fundata, ut dictum est, id est vis motabilis et a cerebro procedens, lentissimam et pigerrimum redderet animal ad movendum, si per nervorum virtutem a summo cerebro exeuntem, itusque eorum et reditus per omnes corporis partes, et usque ad pedum ima dispensaretur vis voluntarii motus, congruum cerebro natura providit auxiliarium, quod et usque ad inferiora descenderet, cui operationis motabilis et sensificationis vim in inferiora ubique deferendam mutaret. Nervi quippe naturaliter faciunt motum, musculi cum nervis sensum, membra delicata ad humores peregrinos tremantia, nihilque in corpore sensum doloris patitur, quod his non regatur. Dolor enim quem in læsione ossium vel ungarum vel huiusmodi sentimus, non in osse et ungue, sed in eorum sunt cum carne et nervis conjunctionibus. Quia ergo si a summo usque ad imum, ut dictum est, nervi tenderentur, et facile pro ipsa longitudine possent rumpi, et sensus et motus hebesceret, provisus est nervus qui lingua arabica nucha vocatur, descendens a cerebro, et a fine puppis, per spondilia dorsi, id est ossa spinæ usque ad inferiora. Unde etiam dorsi vel spinæ cerebrum nominatur. Propter quod etiam ad similitudinem cerebri quibusdam fomentis et nutrimentis vestitur et tegitur. Cerebrum enim cum craneo claudatur, inter ipsum et cranei duritiam duos habet panniculos interpositos; unum mollissimum et lenem, quo foveatur, unde et a physicis pia mater vocatur; alterum validiorem, quæ a cranei duritia defendatur, unde et dura mater vocatur. Sic et dorsi cerebrum nucha et piam matrem et duram habet matrem; insuper et alios duos habet panniculos ex ligamentis compositos, ut his defendatur

et operiatur. Nam usque ad piam matrem aliquo casu læsis omnibus operimentis, si nucha manet illæsa, nullum erit periculum. Nucha patiente vel incisa, sensum et motum perdunt omnia inferiora, superioribus in suo statu permanentibus, intantum ut si in prima spondili post craneum præcidatur, adjacentia et subjacentia omnia sensu et motu privantur. Ab hac ergo nucha per nervos hinc et inde prodeuntes sensus et motus administrantur omnibus membris infra vel circumpositis. Hoc itaque modo motus voluntarius a cerebro prodit in totum corpus. Est autem puppis unde motus procedit, minor quam prora, quia dignior et profusior est proræ operatio, et plura quam puppis continet operationum instrumenta. Est etiam mollior prora quam puppis, quia puppis durior esse debuit ut facilius motum pateretur; prora vero mollior, ut sensum cito recipe-rent sensuales nervi ab ea prodeuntes, qui sunt septem pares, cum a puppi pauci prodeant motum sensumque facientes. Nam etiam his et omnibus a cerebro prodeuntibus natura et motum contulit et sensum, et motum agiliorem, et sensum acutiorem et digniorem. Sed quia ex nervis puppis et mediatoris ejus, qui dicitur nucha, universalis ille corporis motus procedit et sensus, puppi specialiter et motus assignatus est et sensus.

Jam ad animaleam virtutem, vel animaleam spiritum transeundum nobis est. Quæ cum maxime in quinque illos notissimos corporis sensus se exhibeat, et in eorum actiones, de ipsis sensibus subtilius aliquid perspiciendum nobis videtur: primumque de visu, cujus parva sed mirabilis officina oculus, vix ab aliquibus philosophorum vel physicorum ingenii investigari vel perspicere aliquando potuit, deseramus. Oculi igitur quantæ sint præ cæteris sensibus dignitatis, ipsa ostendit natura, cum ante sedem rationis vicinior eos collocavit, sicut sensum et in potentiæ similitudine magis sibi convenientem, et in discernendis eis rebus quæ sub se et circa se sunt, magis necessarium. Oculorum organa vel instrumenta visum a cerebro deferentia, opticus est nervus, humores et tunice, de quibus postea dicitur. Opticus nervus sub pia matre de ipso cerebro procedens, ibique natus et fetus, ne pro teneritudine sua in egressu ab ossibus cranei hæderetur, ipsius piæ matris pellicula involutus producit; et usque ad oculos procedens, vimque visibilem eis administrans, in mediam crystallæidon solidatur. Deinde humores et tunice visum facientes vel adjacentes, hi sunt. Tres sunt humores, septem tunice. Humor est medius, qui crystallæidos dicitur, in quo, ut dictum est, visus fundatur. Est autem forma ejus rotunda, ut non leviter patlatur, plana tamen in una parte, ut solide ac stabiliter visus dirigatur. Sub isto vel post istum, id est retro, positus est vitreus humor hoc ordine. Primum ei supponitur tunica retina, vel circumponitur, ideo sic appellata quia ex venis et arteriis in modum retis est composita. Hujus officium est sanguinem advenientem

subtiliare, ne grossior sanguinis substantia crystal-
leidon lædat. Crystalleidos proprium est visus in-
strumentum, a crystallo propter claritatem sic vo-
catum. Ab hac retina non per venas vel arterias,
quarum ibi nulla est conjunctio, sed naturaliter
vitreus humor sanguinem fugit, in suam convertens
naturam alimentum; unde et nutrimentum crystal-
leido subministrat. Inter retinam tamen et vitreum
humorem quæ adhuc sunt tunicæ, id est secundina,
ideo sic vocata, quia secundum locum tenet; et
scleros, id est dura, ut ab interiori parte a superve-
nientibus superfluis humoribus aliisque superfluita-
tibus oculos defendat. Super has tres tunicas po-
situs est vitreus humor, id est similis vitro: jun-
gitur opticus nervus non simplex sed binarius, ut
unusquisque suum habeat ministrantem sibi vim
visibilem spiritum. Post vitreum humorem quarta
est tunica, propter sui tenuitatem dicta tela aranæ:
ut et facilis sit humori attrahendo, et præ levitate
sua utrumque mulceat humorem. Super hanc enim
ponitur crystalleidos, post quem evagaidos, id est
humor albugineus, albugini ovi similis qui crystal-
leidon et humiditate sua exterius nutriat et ab aera
defendat, ne eum exsiccet. Post hunc posita est
uvea tunica, facta in modum uvæ, receptibilis lacry-
marum. Post hunc cornea, dura ut cornu, ut de-
fendat evagaidon ab incurisibus exterioribus. Quæ
etiam crystallinum tenet humorem, ne si assidue
acies oculorum extra protenderetur, exsiccaretur
vel hebetaretur visus, sicut in piscibus, qui nun-
quam oculos claudunt, et ideo in retia currunt.
Septima tunica ponitur conjunctiva, quæ omnia
continet et conjungit. Et ipsa est albedo quæ appa-
ret in oculis. Ista non operit, sed circumdat uveam.
Porro nervus opticus a cerebro veniens concavus
est, ut spiritum visui ministret sufficientem; qui
cum ad oculos venit, sic dilatatur, ut vitream tuni-
cam totam circumdet. Spiritus autem visionis a
cerebro egrediens, et eandem tunicam percitens,
oculum irradiat. Unde sequitur ut crystalleidos quæ
est lucentissima et clarissima, et primum videndi
instrumentum, cito aptet se coloribus. Spiritus enim
visibilis in concavitate nervorum clarificatus, egre-
diens et usque ad claritatem crystalleidos perve-
niens et inde foras exiens, miscetur ad diem aerem.
Quæ duo dum sibi concorporantur, facile utraque
et citissime commutantur. Aer enim et spiritus facile
visarum rerum se commiscet coloribus. Spiritus
autem crystalleidon exiens, mutationemque sibi
deferens, cito eam mutat. Quam mutationem cum
mens senserit quæ in cerebri ventriculo est, res
exteriores coloribus discernit; per colores quoque
formam corporis, quantitatem atque motum in-
telligit. Aer enim diem lucentissimus tantum spiri-
tui dat supplementum, quantum nervo cere-
brum. Nervus enim a cerebro defert sensum
atque motum, suisque deportat membris. Similiter
aer exterior visibilium colorum fert mutationes, et
spiritus eisdem menti infert mutationem. Omnis

A enim sensus sentientem transmutat quodammodo in
id quod sentitur; alioquin non est sensus. Quod
tunc in oculo efficitur, cum interiori spiritui splen-
dor exterior conjungitur. Quod fit sine aliqua moræ
interpositione. Sic ergo visus formatur in oculo.
Ipse autem visus, si subtilis est et multus, longinqua
et propinqua perfecte videt; multus enim videt re-
mota, subtilis bene discernit videnda. Multus et
grossus remota videt, quia multus; non perfecte,
quia grossus. Paucus et subtilis videt prope et per-
fecte. Non enim longe ex visus paucitate; perfecte
autem, ex subtilitate. Paucus et grossus non videt
longe pro sui paucitate, nec perfecte pro sui grossi-
tudine. Hæc de visu vel oculo. De naribus vero,
duæ narium viæ duabus de causis sunt necessariae.
B Quæ major est, ad attrahendum spiritum et odora-
tum; altera, ad emittendas grossas superfluitates
a cerebro venientes. Viæ autem istæ ad proram
cerebri admittunt odoratum, sed non faciunt. Duo
enim frustula, uberibus simillima, odoratus sunt
instrumenta. Quæ duræ matri apposita, et per ipsam
pertusam ad cerebrum usque pertingentia, iuse-
rius autem usque ad nares prope descendentia, hęc
modo odoratum faciunt. Fumus corporum odorife-
rorum dissolutus et cum aere mistus, per narium
foramina ab uberibus illis trahitur, et usque ad ce-
brum transmittitur. Quem cerebri ventriculis at-
tractum in suam mutant naturam. Hanc vero mu-
tationem sentit mens et sic fit odoratus. Aeris vero
C attractio cerebro est necessaria, quia idem ei facit
quod cordi anhelitus. Dum enim cerebrum dilatatur,
aer ad ipsum refrigerandum attrahitur. Dum vero
constringitur, superflua fumositas expellitur. Et cum
dilatatione aer a pulmone, a naribus, a gutture
trahitur, fit odoratus. Isto enim modo odoranda
odorantur, cum per prædictas mamillas, ut dictum
est, fumus de corpore odorifero dissolutus et aeri
commistus, ad cerebrum pertrahitur, auditum vero
facit par nervorum a cerebro procedentium, et in
aures se dilatantium, ubi foramen ipsarum aurium
cartilaginibus tegitur duas ob causas: et ne aliquid
incidat, quod auditum impediat, et ut vocem adju-
vet, quæ ad cartilagineum veniens ibi adunatur, ut
fortiter intret foramina. Porro duo illi nervi in fo-
ramen, ut dictum est, aurium se dilatant et totum
D operiunt: operimentum tantum valet auditui, quan-
tum crystalleidos visui. Vox autem est aer ictus.
Tactus ergo vel ictus aeris ad aures venit, et in-
trando paulatim alternatur. Tactus enim propinqui
aeris propinquiorem percitit, ille succedentem
sibi. Sicque alternando aures penetrat, donec perve-
niat ad operimentum nervorum, de quo jam di-
ctum est, ibique ipsum operimentum in naturam
tacti aeris a natura transmutatur. Sunt enim si-
milia, quia utraque aëria. Hæc autem permutatio
ad mentem ducitur per nervos, mens autem discer-
nit naturam intromissæ vocis, et sic fit auditus.
Lingua vero instrumentum est gustus et locutionis,
habens vicinas sibi quasdam venas, salivas sibi

semper administrantes. Hæ ab initio linguæ incipiunt in modum arteriarum, a quibus humectio phlegmatica emanat, quæ vocatur salivaris. Venit autem nervus a cerebro, qui per linguam dividitur, ut det ei sensum gustus, qui sic efficitur. Res gustanda, cum ad linguam venit, ejusque essentiam tangit, natura in ea operatur ut lingua in naturam rei gustatæ mutetur. Mutatio tangens nervum, per eum menti transmittit gustum discernendum et judicandum : et hic est gustus. Tactus aliis sensibus est similis, quia mutatur in rei substantiam quæ tangitur. Quæ mutatio mandatur menti per nervos, et hoc modo sentit mens illam mutationem. Omnes autem sensus proprium habent membrum, præter tactum. Tactus enim totius est corporis, exceptis partibus illis quæ nervis carent, ut pili, ut ungulæ, et talia; quæ ubi ligantur, quia hoc non sine nervis fit, ibi tantum sentiunt. Et ut finem faciamus de sensibus, nihil patitur in corpore quod non sentit, nihil sentit quod nervis non regitur.

Sciendum etiam de sensibus respondere eos quatuor humoribus, de quibus supra multa dicta sunt. Visus enim igneæ est naturæ, auditus aeris, odoratus fumæ, gustus aquosæ, tactus terrenæ. Quid mirum, cum etiam ætates singulæ hominis singulis respondeant humoribus? Adolescentia enim usque ad vicesimum quintum annum vel tricesimum, assimilatur sanguini, qui per humiditatem et caliditatem nutrit. Quidquid enim crescit, per humidum et calidum crescit. Usque huc augetur et viribus et altitudine, et longitudine, et latitudine. Deinde sequitur juvenus, cholerae rubæ similis propter siccitatem et calorem : cujus calor humiditatem adolescentiæ consumit, et ideo sicca est, quia humiditate minorata sequitur siccitas. Juventus conservans corpus perfectum sine diminutione virium finitur tricesimo quinto vel quadragesimo anno. Deinde senectus frigida et sicca cholerae nigræ assimilatur : frigida propter humiditatem juventutis exsiccata, quæ est nutrimentum caloris. Hæc quinquagesimo quinto anno vel sexagesimo finitur. Huic succedit senium naturaliter siccissimum et frigidissimum, accidentaliter autem humidum, propter indigestionem et abundantiam phlegmatis.

Hæc de homine exteriori diximus, non tamen omnino exteriori, sed de quibusdam quæ sunt in corporibus humanis, nec tamen subjecta sunt omnino sensibus hominis; sed ratione et experientia discernuntur a physicis et philosophis, qui huc usque pervenire potuerunt, humanæ naturæ exquirentes dignitatem. Qui tamen absurdissime in hoc degeneraverunt, quod in horum numero partem illam hominis putaverunt deputandam, qua homo imago Dei est incorruptibilis, cæterisque animantibus præeminet, animam scilicet rationalem : hunc decorem tantum hominis commendantes et salutantes, quomodo scilicet naturaliter præ cunctis animantibus in cælum erectus aliquid se cum cælo habere testatur : quomodo per totum corpus ipsum secundum longum in distinctionem membrorum media viget unitas, hinc autem et inde pulchra per latum membrorum respondet parilitas, quomodo totum ipsum corpus in pondere et mensura et numero invenitur compositum. Transeamus ad animam. Ponderis enim æquitatem in corpore humano testatur membrorum parilitas, mensuram autem probare potest mensurandi sollicita experientia. Dicunt enim physici quia si homo supinus extensis manibus et membris jaceat, si circinum in centro umbilici locatum undique circumvolvatur, inoffenso mensuræ cursu in omnibus partibus suis par sibi et æqualis invenitur. De numero satis constat. Ut enim omnium de exterioribus membris, quorum numerum nullus potest ignorare, etiam omnia interiora certis constare numeris non est dubium. Nam etiam ossa ab his quibus id curæ fuit numerata sunt, et inventa sunt ducenta et quadraginta unum esse in omni corpore humano. Similiter de nervis. Nervorum a cerebro exeuntium inventa sunt esse septem paria; a nuca triginta duo paria et unum impar. Quid multa? Et venas et lacertos et omnia quæ sunt in corpore, certis constare numeris certum est. Sed jam, ut dictum est, ad animam transeamus; nec quid de ea philosophi vel physici sæculi sentiant vel opinentur, sed quid catholici Patres a Deo didicerint et homines docuerint, breviter perstringamus.

LIBER SECUNDUS.

PHYSICA ANIMÆ.

Anima, sicut philosophi hujus mundi dicunt, substantia est simplex, species naturalis, distans a materia corporis sui organum membrorum, et virtutem vitæ habens. Porro secundum nostros, id est ecclesiasticos doctores anima spiritalis propriaque est

substantia, a Deo creata, vivificatrix, rationalis, immortalis, sed in bonum malumque convertibilis. Quod autem propria ejus dicitur substantia, ideo quia nullus alius spiritus carnem suscipit vel corpus, ut ejus passionibus aut condoleat aut lætetur.

Virificatrix autem sui corporis miris et ineffabilibus modis intelligitur. Tria enim circa corporis naturam esse intelligimus, quorum causa singula quæ in nobis sunt constituuntur. Nam quædam propter bene vivere tantum, quædam vero propter bene vivere, quædam ad successionem futurorum bonorum opportunitatem habent. Quæcunque igitur in nobis talia sunt, sine quibus non recipitur humanam vitam consistere, in tribus particulis intelligimus, sicut in priori libello prætaxatum est, scilicet in cerebro, in corde, in epate. Nam cætera omnia adjectio quædam sunt honorum, quæ propter bene vivere natura contulit homini, sicut sunt sensuum organa, et cætera multa quæ vitam quidem in nobis constituunt, quoniam plurimis ex eis quocunque casu deficientibus, nihil minus vivit homo. Sunt vero quædam ex eis a natura vitæ constitutionibus adjecta, et vitæ officinis subservientia, sine quorum adminiculo suum illæ officium implere non possunt, sicut sunt venter et pulmo, et cætera nonnulla. Pulmo siquidem ignem qui in corde est per attractionem aeris sufflando infrigidat; qui nisi hoc faceret, ignis cordis et ipsum et omnia vicina combureret. Venter vero escam visceribus introducit, sine qua natura statim deficeret. Istis vero plurima sunt subservientia et coadjuvantia suis modis singula. Non enim uniformiter nobis ex uno aliquo ad vivendum virtus deducitur, sed auctrice anima a Deo data, plurimis particulis natura ad vitæ constitutionem suas occasiones et efficientias inspirans, necessariam quamdam et pene inscrutabilem ex omnibus in unum vivendi facit collationem.

Quæcunque ergo ad munimen vitæ pulchritudinem natura machinata est, omittentes, quæ plura sunt, et ad se invicem suas habentia differentias, prima ex eis segregemus principia, in quibus vitæ constitutio fundatur: scilicet cerebrum, cor et epas. Primumque videamus de cerebro, cuius potens efficacia in administrationem vitæ, per hoc a contrario declaratur, quod nec minimam recipit vulneris lesionem, quia mors statim sequatur passionem. Nervosum itaque illud operimentum, vel membranæ, in quo ipsum continetur cerebrum, quod Græci *himen* vocant, omnium voluntariorum motuum fontem esse constat et causam: a qua voluntario quodam spiritu per nervos qui ex ipso procedunt descendente, et in omne se corpus per ipsos nervos diffundente, varia et multiplex fit mortuum administratio, multum velox et versibilis, et ad omnem agitationem opportuna. Hinc cervicis circumvolutiones, capitis inclinationes et elevationes, circa maxillas agilitas, palpebrarum et oculorum motus celerissimi, manuum administratio varia. Hinc in gradiendo crurum et pedum successio, cæterorumque omnium artuum motiones, nervis sive laxatis, sive retractis, quasi naturali quadam machina voluntario quodam spiritu vitæ se agentes. Ipsa vero virtus in sede cerebri proprium quemdam obtinet imperativum motum: qui prompto spiritu

A juxta quamdam naturæ administrationem in singulis singula operatur. Sic et de corde, cuius calor naturalis si exstinguitur, continuo infrigidato corpore mors sequitur. Per quod evidenter apparet quemdam vivendi fontem et causam in corde etiam consistere, ex quo fistulares pori et arteriarum procedens multiplex diversitas, aliis ab aliis nascentibus, universo corporis ignem et vitalem spiritum administrant. Quoniam vero omnino etiam oportebat cibum quemdam cordis calori a natura administrari, non enim recipit ignis a seipso manere, nisi ex convenienti cibo vel materia nutriatur, propterea sanguinis rivuli, veluti ex fonte quodam ex epate surgentes, cum calido spiritu ubique per corpus venarum ministerio decurrunt, ne separatim altera ex altera passio facta naturam corrumpere. B Omnis enim superfluitas corruptrix passio est. Sic vitæ nutriendæ et confortandis naturalibus incrementis, per hanc artificialem et disciplinalem formationem statim conjuncta virtus anima rationali ostenditur, obscurius quidem per primam manifestationem, deinde vero ex processu naturæ et bonorum studiorum usu manifestius. Sicut enim qui figmentum hominis excidit in lapide, primum quidem sculpsit figmenti formam, deinde vero formæ illius secundum sua lineamenta distinctionem et decorem, sic auctor naturæ et corporis et animæ conditor Deus, hominem format ad imaginem et similitudinem suam, obscuriorem quidem in primo, evidentiorem vero et perfectiorem post operis consummationem. Sic ergo in sculptura organi animæ species secundum subjecti analogiam præmonstratur, imperfecta in imperfecto, in perfecto perfecta futura. Quæ et principio perfecta esset, si in suo principio corrupta natura per malitiam non fuisset. Propterea nascimur ut pecudes; nec continuo, nec nisi cum magnis et diuturnis laboribus relucere potest in nobis Factoris imago; sed longa quadam via per materiales et pecuales animæ proprietates ad perfectionem suam homo ducitur. Gratias tamen Creatori suo non quantas debet, sed quantas potest, totus homo referat, qui in ipsis suis primordiis omnis creaturæ ei confert perfectionem, omnipotenti virtute dans ei esse cum lapidibus; dans ei vitam seminalem cum herbis et arboribus; dans vitam sensualem sive animaleam cum pecudibus, additurus etiam vitam rationaleam cum angelis. Sed quovis modo herbæ et arbores vivere videantur, habere animam bruta et quævis animalia; constat tamen hæc omnia, quamvis quovis modo viventia, animam non habere, nec assurgere in hoc ad dignitatem conditionis humanæ. Nam in germinibus quædam quidem apparet animalis operatio; quæ tamen non procedit usque ad motum, qui per sensum sunt. Est enim ibi vita, quamvis non sit anima. Ad quam consiciendam intueri et vide omnium elementorum particulatim semina convenisse. Est quippe illi terra in crassitudine, aqua in humore, aer in progressionem, ignis in germine. Et cum inferiora rariorum ordine semper superioribus afficiantur, trans-

actio brumali frigore per conversionem cœli recursu A siderum calor a superioribus veniens aerem sibi et loco et natura proximum prius afficit. Qui quoniam tanto gradu igni cedit, quanto ipse aquam supereminet, per radices arborum vel quorumpiam germinum de terræ imis aquas attrahit, eo quod ignis elementorum omnia naturaliter rapiens tepefactum aerem ad se cogit; perque arboris medullam sicut ipse haurit aerem, sic aer aquam, sic aqua terram; sicut nos cum volumus per festucam de inferioribus aquam haurimus. Ex his elementis quatuor, quæ modulate musicque in arboris vitam sibi concinnant, si quid contra mensuram vel defluit forte vel superfluit, ægrescit arbor primum, dehinc moritur veluti victa languore. Bruta vero animalia per motum voluntarium et adjectionem sensuum dignius B aliquo modo vivere videntur quam herbæ vel arbores: non tamen usque ad perfectionem quæ in rationis et intelligentiæ gratia consistit. Propterea dicimus veram quidem perfectamque animam humanam esse solam, quæ in omni valet actione. Si vero quidpiam aliud vitam participet, abusive dicimus animatum, quia non perfecta in his anima est, sed quædam tantum operationes animalis actionis, quas in primordiis suis etiam homini constat esse ingenuas. Bruta quippe omnino sunt suis sensibus dedita, huc usque valentia, ideoque vehementius etiam in his quam homines, qui sensus istos ratione supergrediuntur, se exerentia: sicut fluvius qui leviter decurrens, ubi quovis repagulo prohibetur ne progredatur, ibi vehementiori impetu se agit. Spiritus C vero hominis longe aliter. Nam sensibus dominatur, et de sensibus iudicat. Quasi enim regina sedens ratio in media civitatis suæ arce, portis sensuum undique patentibus, domesticos domestica, peregrinos peregrina ingerentes, suo unumquemque vultu et habitu discernit et suscipit, et collocat suo unumquemque scientiæ loco: per genus etiam et cognationes et gentes singulos discernens, singulisque suas memoriæ mansiones distribuens. Itaque mirabile quid est animus secundum sui naturam, qui sensuum virtutibus per singulos se impertitur, et per singulas virtutes convenienter ipsorum sensuum scientiam recipit. Nam quia aliud aliquid præter sensus sit, nullus sapientum potest dubitare. Si enim D unum esset cum sensu, unam omnino secundum sensum operum haberet societatem. Nunc autem simplex et incompressus, licet in multipliciter partitam sensualitatem dividatur, tamen in singularitate varium invenitur, unum in varietate. Quin potius quia in simplo nihil varium potest considerari, nec aliud est cum tangit, nec aliud cum olfacit, nec aliud cum gustat, sicque de reliquis. Vide ergo quantum distat sensualitas hominis rationalis a sensualitate bruti animalis. Sileat etiam omnis conjecturalis ac vana ratiocinatio eorum qui in particulis quibusdam corporis intellectua-

lem includunt virtutem; quorum alii quidem in corde principatum esse constituunt: alii vero in cerebro animum ordinari contendunt; et super hæc singuli suas afferunt physicas conjecturas. Sed conjecturæ corporalium in qualescunque corporum constitutiones referendæ sunt: animum vero singulas quasque particulas per ineffabilem commisturæ vel virtutis rationem obtinere, æstimandum est. Quod si hi qui pro corde agunt, Scripturam prætendunt nobis, in qua de Deo dicitur, « scrutans corda (Jerem. xvii), » et nos adficiemus, quia « scrutatur » etiam « renes Deus (Psal. vii). » Qui ergo cordis ineminit, et renem etiam recordatus est, aut in utrisque aut in neutro intellectualem constituit substantiam. Auctor enim naturæ intellectualis substantiæ ad corporalem societatem et contractum quemdam voluit esse ineffabilem et inintelligibilem, scilicet ut neque intus existat, neque enim in corpore incorporale tenetur, neque comprehenditur a corpore, neque exterius inveniatur eadem naturæ lege. Nam secundum quemdam modum superrationalem et inintelligibilem appropinquat animus naturæ; et coaptatus in ipsa et circa ipsam, consideratur, sicut considerari potest, neque intus positus vel circumplexus; neque extra positus, vel quasi circumplexus: sed modo quodam, qui nec dici potest nec intelligi, omnino naturæ permeabilis est, et ad suas operationes efficax. Non enim in parte aliqua, sed in toto tota intellectualis illa natura, neque in concavitatibus corporum interius locatur; neque abundantia carnis vel alterius cuiuslibet rei expellitur, sed veluti organum musicum totum corpus in suos creat effectus. Et sicut in organo musico modulari scientes, aptum artis suæ instrumentum inveniunt solemnitè artis ipsius officium exercent: si vero carie vel vetustate fuerit attritum, vel quolibet eventu turbatum, artifex quidem de arte nihil perdit, organum vero inactuosum manet et absens, sic et animus totum organum obtinens, et intellectualibus operationibus singulas partes sicut consuevit tangens, in his quidem quæ secundum naturam disponuntur, quod suum est operatur: in his vero quæ infirmantur, artificialem sui motum pigrum habet et inactuosum. Unde et natura organum corporis usui rationis per omnia componit et coaptat. Verbi gratia, vide manus corpori copulatas, quod in nullo inveniunt animalia irrationalia. Ex quo quanta in corporis humani organo subsequatur harmonia, advertite. Primum quod in anteriori parte omnes bestię pedes habent, homines vero manus. Deinde etiam multi sint huius vitæ usus, ad quos emachinavit natura manuum officia, sed in pace seu in bello, tamen ante omnia ideo natura corpori manus adiecit certa rationis necessitate, ne si homo manuum expertus fuisset, juxta morem quadrupedum escæ usui oris forma configuraretur, scilicet dum colli modus prolongaretur ad percipiendam escam de terra, more brutorum animalium exteuerentur nares ante os prominere labia callosa, ponderosa, crassa, ad sectionem pabuli opportunitatem habentia: pars vere carnea circa dentes solida esse et aspera, sicut in canibus co-

terisque carnem comedentibus: sicque contingeret si manus corpori deessent, ut articulata vox formata ori deesset, dum oris constitutio ad usum soni non conformaretur, sed necesse esset hominem aut halare, aut mugire, aut latrare, seu aliquem alium bestialem fremitum emittere. Nunc vero dum manus servit ori, os famulatur rationi, ac per hoc animo rei spirituali et incorporali; incommunicabilis cum animalibus irrationalibus addita est gratia, ut plectri instar dum oris particulas voci coaptatas tangit, per talem sonorum formationem interiorum suum loquendo interpretetur motum: veluti si quis musicæ peritus existens, propriam ex passione aliqua non habens vocem; volens autem manifestam facere musicam, alienis vocibus modulatur, per tibia sive lyras artem publicans. Sic animus diversorum intellectuum inventor, cum ipse incorporeus corporeas dictiones per se non habent; intelligentiæ impetus per corporales sensus sufficit ostendere. Licet etiam manuum alla adhuc sit digna rationi prærogativa. Magnum enim rationis gratiæ munus est, quod per manus scribendo loquimur; quod per manus quodammodo elementorum voces characteribus suis compactas pronuntiamus. Serviant igitur rationi et manus et os. Manus scribendo futuris vel absentibus: os vero facillime et promptissime loquendo quidquid interius suggerit ratio. Spiritus quippe per arteriam repulsus ex folliculis spiritum recipiendis impetu quodam sui arteriam in vocem roborat aerem percutiendo; deinde secundum tibialis instrumenti formam per circulares quosdam membranarum quarundam motus, ipsarum membranarum vehiculum in gyro circummodulans superiora petit; ubi maxillæ, dentes et lingua, quasi quamdam plectri formam imitantes, multiformi et velocissima varietate sonos ad usum coaptant; labia vero distincta quadam sui apertione et compressione idipsum faciunt, quod digiti modulantis in tibia, qui spiritum conceptum in tibiæ foraminibus ex multiplici varietate in unam formant melodiam. Sicque verba sua humana digerit natura, rationis vero est ea dispensare. Si ergo, ut dictum est, grave et laboriosum servitutis officium circa ciborum usum labiis distribueretur, muta interius anima per organicam hanc loquendi distinctionem suam non exerceret rationem, et muti ad invicem rationabiles esse non possemus. Nunc autem talem administrationem manus in seipsas transferentes, aptum et liberum servitio rationis os dimiserunt. Animus vero loquendo suas exerens motiones, aurium, oculorum, cæterorumve sensuum adminiculo ad se recipit alienas, tantam habens internam capacitatem in quam omnia confluant, quæ undecunque infunduntur; stylosque suos habens, quibus ea describat in memoria; diligentius alia, ideoque magis inhærentia; alia negligentius, et ideo citius abolenda.

Sicque ad imaginem ejus qui creavit eum, qui stabilis in seipso dat cuncta moveri, una quidem est potentia ipse insitus animus, qui per singula sen-

sum instrumenta exiens quæcunque occurrentia transcurrit, ipse per aures audiens, ipse videns per oculos, sicque de reliquis. In hoc tamen longe dissimilis est ab eo cujus est imago; quia differentibus potentiis Deus ea quæ sunt non tangit, quia absurdum est in simplicitate Deitatis intelligere receptionem et multiformitatem receptoriæ operationis. Sed non exigitur ab imagine ut in nullo [adde eorum] quæ in principali suo intelliguntur, deficiat. Jam enim identitas esset, non imago. Non ergo in his quæ circa divinam naturam considerantur, et incomprehensibilitatem essentiæ, necesse est eum qui sortitur imaginem, omnem ad principale exemplum imitationem habere. Nam, si imaginis natura principale exemplum comprehenderet, esset procul dubio super id quod comprehenderet. Quin etiam in hoc ipso quod neque sui ipsius perfectam apprehendit scientiam rationalis animus; divinæ incomprehensibilitatis naturam per quamdam similitudinem videtur characterizare. Adhuc aliud quid sibi vult corporeæ figuræ recitundo. Erecta hominis figura ad cælum extensa, et sursum aspiciens, imperialem regalemque dignitatem animæ rationalis significat; ostendens traditum sibi a Creatore dominium omnium aspicientium deorsum, et multum se habere cum supernis, si ingenitæ imaginis custodit dignitatem, scilicet ut imperet animus rationi, nec patiatur quin eligat quod utile est. Hujus dignitatis expertes sunt, qui rationem, quæ naturaliter domina est, servire facientes desideriis naturæ, libidini, quæ per sensus est, blandiuntur serviliter. Naturales enim in eis affectus carnis vel sensuum animus sequitur; minister eorum factus, quorum dominus esse debuit et iudex. Ideoque natura corporis ad libitum animo imponit et contristati sensum, et lætantis concupiscentiam. Hujusmodi enim homines imagine Creatoris exuta, aliam induerunt imaginem terram respicientem, pecudalem, bestialem. Non enim secundum furorem hominis ad Deum est similitudo; non ex voluptate supereminenti naturæ consimilatur: formido quoque et ferocitas, et ad quædam desiderium, ad quædam vero odium, longe sunt a divinæ pulchritudinis characteribus. Hæc et his similia ab irrationali humana sibi contraxit natura. In his enim irrationalis vita ad conservationem suam munita est a natura, ad homines vero translata passiones sunt animæ. Et vere passiones, quibus homo factus ad imaginem Dei, ad imaginem pecudum se patitur humiliari. Vere passiones, quia contra naturam sunt. Hinc David: « Homo, inquit, cum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. xlviii). » Nam, sicut dictum est, quæ in bestiis sunt natura, in hominibus sunt vitia. Furere enim feruntur carne vescentia; voluptatis amor fecunditatem servat animalium, infirmum formido; debiliores a fortiore timor; corpulentum servat edacitas. A nullo horum passiones pecudibus vel bestiis proveniunt; quia a nullo eorum quæ secundum libidinem sunt, tristitiæ materies in irratio-

nalibus est. Humana vero miseria passiones has patulo corde in se ipsam admittens, ipsarumque passionum principia per deliberationum cooperationem penes se ipsam in multitudinem et robur quoddam coagens; turbulentissimam ambigamque exinde consequentium vitiorum generationem operatur. Sic voluptatis amor principium quidem habuit ex ipsa similitudine ad irrationalia; sed in humanis delictis coaugmentatus, tantas peccatorum differentias per libidinem progenit, quantas in irrationalibus nemo potest invenire. Hæc enim in talia cognata quidem sibi abjicit ratio rationabilium affectuum; sed augentur cogitationum auxilio. Inde ex ira nascitur insania, invidia, mendacium, insidiæ. Hæc autem omnia malignæ operationes degenerantis animi sunt. Nam, si denudata foret passio cogitationum auxilio, cito deficiens bullæ instar deperiret. Et hæc omnia, sicut dictum est, ex pecudali generatione in constitutionem hominis cointraverunt; cum auctor naturæ ejus servitio ea contradidisset. Nam cui duplicis forma rationis occasiones constituit, corpori animum, terrenum divino commiscens; voluit ut per cognitionem et societatem qua ad utrumque potiebatur, altero frueretur, altero vero uteretur: Deo frueretur, per diviniorem naturam; terrenis vero bonis uteretur per cognatum sensum. In operationem quippe regni cominodam et aptam naturam nostram optimus artifex condidit: et in observationibus animæ, et in ipsa quoque, ut jam satis dictum est, corporis figura tale præparavit animal, quale ad regnum opportunitatem haberet; scilicet non pronum in terram, sed erectum in cælum. Anima siquidem rationalis intelligens et conservans honorem suum, regale quiddam est et excelsum: hinc ostendens se a rustica humilitate et degeneratione esse longe naturaliter segregatam, cum sit libera et per se potens imperet omnibus, et servire faciat suis ipsa voluntatibus, suisque potentiis administrata, quod proprium regis dignitatis est. Propter hoc nudus quidem naturalibus protectionibus, inermisque nascitur: in tantum, ut cum in aliis aliorum animalium primordiis læta mater appareat natura, in homine solo videatur tristis noverca. Aliis quippe animalibus variæ qualitatis tegumenta contradidit; testas scilicet, cortices, spinas, coria, villos, setas, pilos, plumam, pennas, squamas, vellera: truncos etiam, vel arbores, cortice interdum gemino a frigoribus et calore tutavit: hominem tantum, ut diximus, nudum in nuda humo natali die abjicit, ad vagitus statim et ploratum; nullumque aliud tot animalium ad lacrymas, et has protinus, in lucem edidit. Solus quippe in omnibus antiquis vel recentibus historiis natus esse ridens legitur, Zoroastres, inventor magicæ artis: videlicet ut infausto ortu et innaturali appareret notabilis, qui naturarum communium infaustis artibus futurus erat impugnator. Deinde miserum hominem, ut in carcerem se datum intelligat, statim vincula excipiunt, et omnium membrorum nexus: præter solum oculorum et oris officium, quod

A liberum permittitur ad lacrymas tantum et vagitus. Et hoc qui feliciter educatur, imperatoris vel regis filius. Jacet igitur vinctus pedibus et manibus fletus animal a suppliciis vitam auspicans, unam tantum ob culpam, quia natum est. Heu dementia existimantium ab his initiis ad superbiam hominem genitum! Deinde prima roboris spes, primumque temporis munus, quadrupedi eum similem constituit. Et quando hominis succedit incessus? Quando vox et lingua in verba formatur? Quando cibi perceptio? Quando diu palpitantis verticis firmitas? Adde quod præter omnia animalia solus miser homo nihil per se sciat, nisi plorare: sed magno matrum vel nutricum, vel sui ipsius labore ei addiscendum sit, quidquid hominis esse debet, vel potest, naturale. Ubi vero tandem aliquando stabilitus vel confirmatus videtur esse totus illæ humanæ dignitatis status; statim morbi succedunt et medicinæ, et ad extremum cura sepulturæ. Nullius quippe vita vel sanitas fragilior; nulli vitæ vel sanitatis cura propensior. Subito casu aliquo intercipitur, et vel ruina opprimitur; vel graminis aut vermiculi alicujus veneno interficitur, vel bestię ejuslibet, suffocatur. Vixque pervigili cura vel fuga se potest tueri ab omnibus, quæcunque quovis modo potestatem habent nocendi. Omnibus expositus ex fragilitate corporis, quæ natura subjecit sub pedibus ejus ex virtute rationis; et pauper homo, et omnium quæ ad usum sunt egenus, in hanc vitam inducitur: miser videri potius quam beatificari, secundum formam exteriorem. Non enim acie cornuum armatur, non unguium acuminibus, non ungulis seu dentibus, non dente vel aculeo mortifero, sicut multa animalia; non pilorum amictu corpus tegitur. Solus quippe homo est velociter currentium tardior, enormium brevior, naturalibus armis munitorum expugnabilior.

Et quomodo, dicet quis, qui talis est, imperium super omnia dicitur possidere? Bene per omnem modum. Primum, quod nocendi potentiam in rebus subjectis ratio humana habet subjectam: dum eam vel cavet prudenter, vel destruit potenter, et in propriam redigit servitute. Quod enim videtur naturæ nostræ egenum, occasio est ad eorum quæ sibi subiecta sunt, dominatum. Et forsitan imperium despiceret homo; dum nullius subditorum servitio indigeret. Nunc vero hujus rei gratia per singula quæ nobis subjugata sunt; hujus vitæ utilitates desperitæ sunt; ut necessarium nobis sit imperium, quo super illa naturam humanam sublimavit Deus. Tarditas namque corporis nostræ et ad movendum difficultas, equum sibi servire imperavit et edomuit! Rursum alia animalia bajulandis oneribus subjavit. Carnis nuditas necessarium fecit ovium dominatum. Ne herbas ut bos comederet, ad terræ culturam ipse sibi bovem subjugavit. Habet etiam canem, et contra feroces et noxias bestias quasi vivum quenidam gladium, et nocturni somni custodem; cornuum vero acie et unguium acumine ferrum

acutius et fortius; quod præstet homini arma, non belluina, truculenta, conaturaliter eum semper onerantia, sed cum ratione sumenda et deponenda. Habet etiam ex ipso ferro munimenta corporis fortiora squamis crocodili: galeæ scilicet et loriceæ. Quid multa? omnis creatura homini sicut regi servit et militat. Unde vide et amplectere, o homo, dignitatem naturæ tuæ: nec tantum tibi vilis sis in eis quæ sunt corporis, in quibus ab animalibus vinceris, quam pretiosus in interiori tuo, in quo omne quod vivit, vel quod non vivit, antecellis. Secundum interiorem enim dignitatem in regiam natus es conditionem. Omnipotentis enim naturæ imaginem fieri, quid est aliud, quam continuo regalem conditam fuisse naturam? Ut enim juxta consuetudinem hominum loquamur, qui imagines regum vel potentum componunt, formæ figuram parificant, amictuque purpureo regalem dignitatem depingunt: dicitur etiam secundum humanam consuetudinem imago rex: sic humana natura quoniam ad imperium aliorum constituta est, per similitudinem ad universitatis regem veluti quædam animata imago electa est; principali exemplo et dignitate et nomine Deo communicans, non amicta purpura, nec sceptro vel diademate dignitatem indicans: neque enim principale exemplum in talibus est; sed pro purpura virtute induitur, quod omnia regalia superexcellit insignia, pro sceptro beatitudine immortalitatis insignitur; pro regali diademate corona justitiæ perornatur: ita ut propter omnia in regni dignitate ostendatur diligenter principalis exempli formam assimilans. In eo enim quod ad imaginem Dei factus dicitur homo, tale est ac si diceretur quia humanam naturam participem omnis boni fecit Deus. Plenitudo enim omnium bonorum est Deus, imago autem Dei est homo. Igitur in eo quod sit plenitudinis omnis boni capax, ad principale exemplum imago habet similitudinem; est enim nobis omnis boni forma, virtutis, sapientiæ, et omnium quæ in melius possunt intelligi: in eo item quod sit liber omni necessitate animus, nullique naturali potentiæ subjugatur, sed per se potentem ad id quod desiderat habet voluntatem, virtutem scilicet liberi arbitrii suam exprimit dignitatem. Res enim est dominatu carens ac voluntaria virtus, quod autem cogitur, violentiamque patitur, virtus non est. Hic animus vel hæc anima a Deo datur, ab anima vero naturalis vita nostra.

Data autem anima quærendum est quid sit, quare sit, quomodo sit. Cum quid sit quærimus, spectat ad physicam; quare sit, spectat ad rationem: quomodo sit, spectat ad moralitatem. Quid sit, nemo comprehendit; quia nulla ejus est materia, quia res est spiritualis, intellectualis, Deoque simillima. Quare sit, qui non vult scire, non est dignus vivere, scilicet ut vivat secundum rationem. Quomodo sit, ipsum

(135) Fides non respuit rationem comitem, arguuntur tamen merito qui credere nolunt nisi id

A exigit modum secundum rationem vivendi. Ad quod, sicut corpus ex quatuor constat elementis, ut vivat, sic anima rationalis habet quædam quatuor virtutum elementa, quæ sunt prudentia, temperantia, fortitudo, justitia. Ex his igitur quatuor quasi elementis, rationalitas animæ formatur: ea rationalitas quæ vivendi modus est secundum rationem. Nam per sua quasi elementa in plurimas partes deducta, multiplicia et varia gignunt in anima germina virtutum quatuor hæc virtutum elementa. Sicut etiam anima in administrationem vitæ materialis quatuor virtutibus utitur in singulis corporalis organi principalibus partibus, appetitiva scilicet et contentiva, digestiva et expulsiva, sic administrationem rationalem quatuor exercet passionibus, sper scilicet et gaudium, timore et tristitia. Et sicut tota corporalis vitæ natura tribus se agit virtutibus, naturali videlicet in hepate, spirituali in corde, animali in cerebro, sic spiritualis vel rationalis usus in tres se exerit potentias, scilicet rationalitatem, concupiscibilitatem, irascibilitatem. Et sicut tres illæ virtutes tres de se generant effectus, sine quibus vita humana non subsistit, naturalis scilicet virtus in hepate nutritivum, spiritualis in corde vivificativum, animalis in cerebro sensualem, sic ad spiritualem vel rationalem vitam ordinandam vel consummandam in rationalitate fundatur fides, in concupiscibilitate spes, in irascibilitate charitas. Licet enim fides non habeat meritum, cui humana ratio præbet experimentum, tamen, quia in rationalitate fundatur, quasi naturaliter semper solet esse avida rationis; quia vix ei sit credibile, quod vel congrua auctoritas, vel ipsa ratio non demonstrat aliquo modo esse rationabile (135). Concupiscibilitas vero et spes quanta sibi affinitate jungantur, non est laboriosum ostendere, imo otiosum ostendendo laborare. Porro irascibilitas et charitas in tantum sibi videntur adversa, ut alterum alterius videatur esse preemtorium. Sed hanc diversitatem fervor quidam spiritus colligit in unitatem, quia fervor in ira, fervor in charitate est. Non autem hanc iram dico bestialem, sed humanam, rationalem. Est enim ira rationalis, et est ira bestialis. Rationalis in duo dividitur, in zelum et disciplinam. Est autem hinc habitus mentis non aliud quam amor Dei et proximi, odiumque vitiorum. Ideoque odium vitiorum, quia amor Dei et hominum. Porro ira bestialis dividitur in tria, in furorem, ubi in quantitate nullus modus est; in eam quæ dicitur mannis, ubi nullus terminus; in eam quæ coitus appellatur, cui sola vindicta finem facit, sicut coitus fervori carnis. Fervet ergo ira rationalis ex charitate; charitas nihilominus fervet in ira in qua fundatur, quia nisi ira præcederet, charitas non sequeretur. Non enim potest diligi justitia nisi odiatur iniquitas. Sicut ergo in hepate, in corde, in cerebro, suæ virtutes, ut dictum est, et virtutum effectus

quod ratio humana probat. Hoc est quod intendit auctor.

corporalem vitam administrant et tuentur, sic ista A
spiritualem. Sed et sicut illa vel ex defectuum suorum
remissione, vel ex superfluitatis intentione, opera-
tionum suarum diversa patiuntur impedimenta, quæ
sunt passiones corporis, sive infirmitates, sic et
ista. Rationalitas enim corrupta sæpe de se generat
presumptiones, hæreses, et his similla. Concupisci-
bilitas concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculo-
rum, superbiam vitæ; irascibilitas iram bestia-
lem, truculentiam, odium. Nunc de sensibus vi-
deamus.

Habet autem anima sensus animales; habet nihi-
lominus et spirituales. In utrisque vero tam poten-
ter, tam mirabiliter operatur, ut vix humanus hoc
comprehendat intellectus. Invisibile enim quid et
incorporeum est anima, et tamen per sensus ope-
ratur quiddam invisibile et corporeum de corpore
visibili. Est enim sensus unus quilibet de quinque
inter invisibile incorporeum, et corpus visibile, in-
visibile corporeum; quia in eodem corpore. Invisibile
incorporeum est anima; et invisibile corporeum
quod de corpore visibili mirabiliter agit anima; est
visus, auditus, gustus, odoratus, et tactus. Aliud
enim est visus, aliud oculus; aliud auris, aliud au-
ditus; et sic de reliquis. Sed et interior visus animæ
clarescit prudentia, insipientia tenebrescit: auditus
fallacia offenditur, veritate mulcetur: fragrat ani-
mæ rationali æquitas, fetet iniquitas vel immundi-
tia; vanitate tabescit, virtute pinguescit; misera
est contubernio stultitiæ, beata complexu sapientiæ. C
Tota oculus est, quia tota videt, et totum quod
inspicit videt. Homo vero exterior nec totus videt,
quia solo oculo videt; nec totum videt quod videt,
quia nullius visi corporis omnia videt. Adde quod
hoc est ibi videre quod audire, odorari quod gustare
vel tangere, cum hujusmodi uitas vel potentia in
corpore esse non possit. Cum autem animam invi-
sibile quid vel incorporeum dixerimus, ac per hoc
illocale, nihil enim incorporeum locale, quærendum
est, ut lucidius aliquid perscrutemur de ipsa anima,
utrum vere illocalis comprobetur; utrum omnino
sicut divinitas, a prædicamentis illis quæ propria
sunt corporum vel corporalium, segregetur: quorum
nulli divina subjacet essentia, licet ipsa sit prima et
summa substantia. Non enim dici potest qualis, qui
est incomparabilis; non quantus, qui nulla mole
magnus est; quid habet, quid nihil non habet; quo-
modo est, qui ipse modus est. Nec est quærendus
habitus habenti omnia; nec locus ejus qui est illo-
calis, et ubique totus; nec tempus æterni, nec actus
quieti, et in quiete omnia possidentis; nec passio
impassibilis. Humana autem anima quia non habet
molem, non habet quantitatem, qui affectuum mu-
tabilitati subjacet, non effugit qualitatem; quia non
clauditur in loco localiter, non recepit localitatem.
Cum enim sicut Deus in mundo, sic quodammodo
ipsa sit in corpore suo; ubique scilicet, et ubique;
tota, tota in singulis sensibus, ut in singulis tota
sentiat; tota in singulis partibus, ut totum tota ve-

getet et sensificet: localis quomodo dicetur. Sic et
de reliquis prædicamentis. Nulli ergo prædicamento
subjacet Divinitas, anima quibusdam, corpus omni-
bus subjacet. Agitur enim anima non per loca, sed
pro affectuum diversitate delectabiliter et pœnaliter.
Quæ licet sine corpore incorporaliter per affectus
vel mulcetur vel affligitur, totum tamen corpus sine
anima nec pœnalia sentit, nec suavia. Anima enim
in suis actionibus amplioris et agilioris potentiæ est
quam corpus. Hinc est quod etiam dum corpus
administrat et sensificat, si quando per internam
mentis obtutum in superna et sempiterna se erigit,
ita quodammodo corporeos describit sensus, et ab eis
illocaliter discedit, ut coram posita non videat, juxta
sonantia non audiat, percursam in legendo paginam
non intelligat; mirabili et divinæ quodammodo con-
simili potentia, hora eadem tota in intellectu con-
templando cœlestia, tota in sensu vel actu in agendo:
cum tamen quod agit non sentiat, tota in corpore
quod vivificat. Ipsaque est anima quæ sentit; ipsa
quæ quod sentit, non intelligit; ipsa quæ nec sen-
tendo nec intelligendo vegetat corpus et vivificat;
per quod sentit quod per seipsam non intelligit. Ipsa
etiam anima sua est potentia. Quod enim cogitat,
accidens ejus est; ipsa vero sua substantia est, qua
cogitat. Sic de voluntate. Velle aliquid accidens ei
est; ipsum vero velle, substantia ejus est. Tota igitur
cogitat, quia tota cogitatio est; totaque vult,
quia tota voluntas est.

Vide, obsecro, quomodo proficimus in imaginem
ejus qui creavit nos. Si enim anima cogitans tota
cogitatio est, si tota voluntas est, profecto tota di-
ligens, tota dilectio est. Sed et Deus dilectio dicitur
et est. Sed dilectio illa talis est, ut nec ipsa diligere
nisi bonum, nec per eam diligi possit nisi bene. Hæc
autem dilectio, quæ est humana anima pro affectuum
mutabilitate potest et in superiora, quod ei solus
Deus est, cœlesti charitate flagrare, et in inferiora
damnabili amore desuere. Tantæ majestatis creata
anima ac dignitatis, ad imaginem Creatoris sui, se-
que contemplans et ipsum, paululum in seipsa con-
sistit; potentiamque suam ipsa non sine horrore
suspicit, cogitansque utrum supra se sit aliquid,
quod sibi a se transeundum sit, invenit quia omnia
mutabilia vel mobilia non nisi ab immoto possunt
moveri. Intelligensque de se, quia etsi non movetur
per locum, movetur tamen per affectum: aliudque
esse supra se stabilius stabilimentum, quod nec loco
movetur nec tempore: quia, ut dictum est, nihil
movetur nisi ab immoto, videt se anima stare ne-
cessario, ut moveat corpus per locum pariter et tem-
pus: sicut stans Deus in semetipso movet animam
per tempus: invenitque se median inter Deum et
corpus, eo quod nulli corporum similis sit, cum si-
militudo Dei sit; nec tamen Deo possit æquari, quia
etsi ab illo cœperit, ex ipso tamen vel de ipso non
est. Videt se videre incorporalia per se, corporalia
per corpus: videt etiam corporalia videre se per se,
sine corpore. Videt quippe, ut alia emittam, ipsa sui

interiora corporis, triformitatem scilicet cerebri coeantis et jecoris massam jacentem, et regulis alienis hærentem : stomacho libram pendentem, cordis plectrum sine intermissione feriens, venarum trinitates, nervorumque texturas et origines, compages ossium, pulmonumque concava, et alia innumerabilia. Undecunque cogitat, sive de locis, sive de regionibus, ibi est : licet contemplari per naturam nequeat : eorumque contemplatur situs locorum, decursus fluminum, vultus hominum, cæteraque talia. Quæ licet non videat, quia corporalia sunt, nec nisi corporalibus oculis videri possunt, sic tamen ubicunque cogitat adest, ut loca quæ cogitat, corporali visione non videat ; sicut adest ubi vivificat, ubi ipsa quæ vivificat, sui corporis interna non videt. Et in hoc etiam ex aliqua parte imaginem sui conditoris in se recognoscit, in hoc etiam quod videt illum lumen illuminans, se vero lumen luminabile. Amplius. Ad imaginem summæ Trinitatis videt quodammodo respondere, quæ sibi in seipsa præsto sunt ; mentem scilicet, cogitationem, et voluntatem. Nam cum cogitat aliquid, totum est in mente quod cogitat ; et quod totum simul meminuit, totum simul cogitat, et vult cogitare et meminisse, hoc est, amat habere mentem et cogitationem. Cumque cogitare se meminuit, totam certe cogitationem tota mente comprehendit, et totum amorem suum vel mentem suam tota cogitatione cogitat, cum amare vel meminisse se cogitat : toto amore suo eandem totam mentem atque eandem cogitationem suam tota diligit, cum meminisse et cogitare seipsumque amare diligit. Et si se singula tota simul vel ament vel cogitent, vel meminerint, non majora erunt tota simul tria, quam vel mens tota pariter recolens, vel cogitatio tota cognoscens, vel amor totus diligens. Hoc videns anima in se esse, imo hoc videns se esse, audiensque sibi Deum quodammodo loquentem, veritatem videt radiantem, Christum intendit prædicantem et dicentem. « Ego et Pater, » et charitas mea, non tres, sed « unum sumus (Joan. x), » unus Deus sumus : tu vero mens rationalis, cogitatio, dilectio tua, unus es homo, ad similitudinem auctoris tui factus, non ad æqualitatem creatus : nempe non genitus ; formatus es, non ipse formator. Recede ab his quæ infra te sunt, minus formata, minusque formosa quam tu es ; accede ad formam formatricem, ut possis esse formosior, eidemque semper adjungere, quia tanto ab illa specie amplius accipies, quanto te illi majori charitatis pondere impresseris. Ab illa enim obtinebis imaginis hujus indeinutabilem statum, a quo sumpsisti principium.

Hæc et alia loquitur veritas ad aurem cordis, intrinsecus admonens nos. Quæ quæcunque audit anima, cum semper humana miseria prompta sit ad invidiam, non habet unde invidet angelo ; quia homo talis, et angelus, et Deus, unus jam sunt spiritus, secundum Apostolum (1 Cor. vi) : vel unum sunt in Deo, secundum Evangelium (Joan. xvii) ; maxime cum hominis caput homo Christus in unitatem per-

sonæ ab ipsa veritate a Filio Dei vere et perfecte assumptus meruerit jam olim audire, quod nunquam potuit audire angelus. Audivit quippe a Deo Patre. « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacuit (Matth. iii). » Gaudeat itaque glorificata in capite suo Christo sancta humanitas, et exaltata super angelos exsultet in seipsa, cum adoratum ab homine angelum recusantem audit et dicentem pia humilitate, dulcissima charitate. « Vide ne feceris ; conversus enim tuus sum, et fratrum tuorum (Apoc. xxi). » Præsumat etiam minimus regni Dei peregrinus adhuc in sæculo, quia teste eadem veritate, « Angelus » ejus « semper videt faciem Patris (Matth. xviii). »

Sed redeamus adhuc ad imaginem Trinitatis. Sicut nihil sine creatore Deo, ipsa scilicet sancta Trinitate existit, ita nihil omnino esse potest quod non et unum sit, et trifariam consistat. Omnis quippe anima, sicut dictum est, tribus individuis subsistit ; memoria, consilio, voluntate. Omne vero corpus et unum est, et mensurabile, et numerabile, et ponderabile est. Anima vero secundum sua tria horum trium capax efficitur : quippe secundum ipsam de mensurabilibus et numerabilibus et ponderabilibus judicans, hoc est de omnibus corporibus. Permanat enim a summo, quod Deus est ; per medium, quod est anima ; ad imum quod sunt corpora, unitæ specimen Trinitatis corporibus signa sui imprimens, animabus vero notitiam tribuens. Hæc omnia anima intellectu conspiciens, non jam tantum delectatur in sua formositate quam in forma formatricem, cui intendendo semper efficitur formosior. Ipsam enim intendere, formari est. Quidquid enim ad Deum afficitur, non est suum, sed ejus a quo afficitur. Et o beata anima et vere beata, quæ si orat, sicut dicit Apostolus (Rom. viii), non ipsa, sed « Spiritus sanctus » pro ea orat « usque ad ineffabiles gemitus ; » si loquitur, « Spiritus » per eam « loquitur mysteria ; » quæcunque demum operatur, non ipsa, sed « Spiritus » in ea « omnia » in omnibus « operatur, dividens singulis » singula « prout vult (1 Cor. xii). » Sicut enim corpus vivit ex anima, sic ex Deo vivit anima illa, ipsa soli spirans, ipsum solum jugiter spirans, sicut corpus vivens aërem : tota manens in Deo per fidelem affectionem, eumque quem amat in se habens manentem per omnipotentem operationem, unus spiritus cum eo existens. Voluntas enim Patris et Filii, Spiritus sanctus incogitabili gratia, ineffabili gaudio, secretissima inspiratione, manifestissima operatione voluntatem ejus sibi conformans, amorem ejus omnipotentia spiritali sibi uniens, in tantum cum ea unum efficitur, ut, sicut dictum est, interpellante ea gemitibus inenarrabilibus, ipse potius interpellare dicatur. Et hæc est oratio Filii ad Patrem *Volo*, id est voluntatis mee virtute, qui Spiritus sanctus est, efficio, « ut sicut ego et tu unum sumus » in substantia, « sic et ipsi in nobis unum sint » ex gratia (Joan. xvii). Unum amore, unum beatitudine, unum immortalitate et incorruptione, unum etiam quodammodo ipsa divinitate. « Quotquot » enim

«repperunt enim, dedit eis potestatem filios Dei fieri (Joan. 1).»

Sed consideremus gradus ab imo usque ad supremum, quibus anima ad perfectionem contendens, proficiendo ad suum conscendit auctorem. Anima igitur in primo gradu corpus hoc terrenum atque mortale presentia sua vivificat; colligit in unum, atque in uno tenet; defluere atque contabescere non sinit: alimenta per membra aequaliter suis cuique redditis distribui facit, congruentiam ejus modumque conservans, non tantum in pulchritudine, sed etiam in crescendo atque gignendo. Sed hæc omnia homini etiam cum arbutis communia videri queunt. Hæc enim et dicimus vivere, in suo vero quodque illorum genere custodiri, ali, crescere, gignere videmus ac fatemur. Ascende itaque ad alterum gradum, et vide quid possit anima in sensibus, ubi evidenter manifestiorque vita intelligitur; quorum nobis cum his quæ radicibus fixa tenentur, nulla potest esse communio. Intendit se anima in tactum, et calida, aspera, lenia, dura, mollia, levia, gravia, sentit atque discernit. Deinde innumerabiles differentias saporum, odorum, formarum, gustando, olfaciendo, audiendo videndoque dijudicat. Atque in his omnibus ea quæ secundum naturam sui corporis sunt associat atque appetit, rejicit fugitque contraria; removetque se ab his sensibus certo intervallo temporum, et eorum motus quasi per quasdam ferias reparans, imagines rerum quas per eos hausit, secum catervatim atque multipliciter versat, et hoc totum esse somnus et somnia. Sæpe etiam gestiendo ac vagando facilitate motus delectatur; et sine labore ordinat membrorum concordiam. Pro copulatione sexus agit quod potest, atque in duplici natura societate atque amore molitur unum corpus: sed hæc rursus omnia posse animam etiam in bestiis, nemo negat. Ergo attolle te in tertium gradum, qui jam est homini proprius; et cogita memoriam, non consuetudine inditarum per sensus ad animam, quæ ad bestias pertinet, sed animadversione atque signis commendatarum atque retentorum rerum innumerabilium, tot artes opificum, agrorum cultus, extructiones variarum urbium; ædificiorum, ac inolimum multimoda miracula; inventiones tot signorum in litteris, in verbis, in gestu, in hujusmodi sono, in picturis atque umentis; tot gentium linguas, fluviis eloquentiæ, carminum varietates, ludendi ac jocandi causa milleformes simulationes, modulandi peritiam, dimentendi subtilitatem, numerandi peritiam, præteritorum ac futurorum ex presentibus conjecturam. Magna hæc et omnino humana; sed est adhuc ista partim doctis atque indoctis, partim bonis ac malis animis copia communis. In his tribus gradibus vides, anima quid valet in corpore. Suspice igitur et insili quarto gradui quo bonitas incipit, et omnis vera laudatio. Hinc enim anima se non solum suo, secundum quod universi partem mundi agit, sed ipsi etiam universo corpori mundi audeat se præ-

ponere, bonaque ejus bona sua non putare, atque potentia pulchritudinique suæ comparata, discernere atque contemere: et inde quo magis delectatur Deo, magis sese abstrahere a sordidis; nihilque velle alteri quod sibi nolit accidere: sequi auctoritatem ac præcepta sapientum, et per hæc loqui sibi Deum credere. In hoc tam præclaro actu animæ inest adhuc labor: et contra hujusmodi molestias atque blanditias magnus acerrimusque conflictus. In ipso enim purgationis negotio subest motus mortis. Quod cum effectum fuerit, id est cum fuerit anima ab omni tæbe libera, maculisque diluta, tunc se denique in se ipsa lætissimo tenet, nec omnino metuit quodlibet sibi, aut ulla sua causa quidquam angitur. Est ergo iste quintus gradus. Aliud est enim efficere, aliud tenere puritatem, alia prorsus actu, quo se inquinatam redintegrat, non patitur se rursus inquinari. In hoc gradu omnifariam concipit quanta sit. Quod cum conceperit, tunc ingenti quadam et incredibili fiducia pergit in Deum, id est in ipsam contemplationem veritatis et illud, propter quod tantum laboratum est, altissimum et secretissimum præmium. Sed hæc actio, id est appetitio intelligendi ea quæ vere summeque sunt, summus aspectus est animæ, quo perfectiorem melioremque ac rectiorem non habet. Sextus erit iste actionis gradus. Aliud est enim mundari oculum ipsum animæ, ne frustra et temere aspiciat et prave videat, aliud ipsam custodire sanitatem atque firmare, aliud serenum atque rectum aspectum, in id quod est videndum, dirigere. In his duobus gradibus vides quid in seipsa valet. Sed intende quod qui prius volunt serenum atque rectum aspectum habere, antequam mundati et sanati fuerint, ita illa luce reverberantur veritatis, ut non solum nihil boni, sed etiam mali plurimum in ea putent esse, atque ab ea nomen veritatis abjudicent: et cum quadam libidine et voluptate miserabili in suas tenebras, quas eorum morbo pati potest, medicinæ maledicentes, refugiant. Unde divino afflatu et prorsus ordinatissime illud a Propheta dicitur. «Cor mundum crea in me, Deus: spiritum rectum innova in visceribus meis (Psal. 1).» Spiritus enim rectus est, credo, quo fit, ut anima in veritate querenda deviare atque errare non possit. Qui profecto ea non instauratur, nisi prius cor mundum fuerit, id est, nisi prius ipsa cogitatio ab omni cupiditate et fece rerum mortalium sese cohiberit et eliquaverit. Jam vero in ipsa visione et contemplatione veritatis, qui septimus est atque ultimus gradus animæ, neque jam gradus sed quædam mansio, quo illis gradibus pervenitur, quæ sint gaudia, quæ fructio veri et summi boni, cujus serenitatis afflatus, solus intelligit qui fruitur.

Per hos igitur gradus fidelis anima ardens desiderio, sollicitudine non pigra, anabathmon, id est ascensum faciens, et ascensiones in corde disponens usquequo perveniat in locum quem proposuit vel disposuit ei Deus; vivit, sicut dicit Apostolus

(II Cor. iv), vita Dei, vita scilicet spirituali in gaudio Spiritus sancti, in spe filiorum Dei, in contemplatione et exemplari summæ justitiæ. Vivit etiam quandiu hic vivit, quandiu hic ex parte per speculum videt et ænigmate, naturalibus passionibus suis sic utens, ut in carne posita non secundum carnem vivat, et pene fiat impassibilis, cum passiones ipsæ non passiones ei sint, sed virtutes, dum non timet nisi timore casto; dum non dolet, nisi quia differitur a regno; dum in latitudine charitatis exhilarata læta currit viam mandatorum Dei omnia credens, omnia sperans, omnia sustinens, et a contemplatione finis sui suaviter amans; et quod fruitur, et quod patitur, et quod expectat, dulciter in eo requiescens in spe, quandiu manent fides, spes, charitas, tria hæc. Cum enim absorpta fuerit mors in victoria, et evacuatum quod ex parte est, jam non erit fides vel spes, sed sola res; cum in ea regnabit et exsultabit major omnium charitas, destructo timore et dolore, speque fideque transmissa; et tunc intrabitur in gaudium Domini, in quo intrabit beata anima feliciter, in eo victura æternaliter, et in illud proprium corpus resurrectionis mirabiliter, ut quod particeps fuit laboris, particeps etiam sit gloriæ in vita æterna. At contra infelix et degener anima, si tamen anima dicenda est, quæ se ipsam occidit, et in seipsa mortua est, catabathmon, id est, descensum facit inferius: imo non descensum, sed ruinam, ut quæ in sordibus est, sordescat adhuc: agitque et patitur omnia per contrarium, alienata a vita Dei. Nam ad imaginem et visionem Dei creata, ubi incipere debuit Deum sapere, ibi incipit desipere; egressaque a facie Domini sicut Cain (*Gen. iv*), habitat in regione dissimilitudinis, in terra Naim, id est *commotionis*. Extorris a virtute vitii subigitur: alienata a pace filiorum Dei in seipsa tumultuatur: artem naturalem in nequitiam corrumpens et astutiam, malitiosa efficitur; animalitatis vel sensuum illecebris turpiter se immergens luxuria-

atur; efficiturque sicut equus et mulus, quibus non est intellectus, prudens tantum ut faciat malum, bene autem facere nesciens. Sui nulla cura, Dei nulla memoria. Unde et passionibus suis foede agitur, quibus misere abutitur, dum non timet, nisi quæ sensibus sunt molesta, non gaudet, nisi cum præsto sunt, quæ blandiuntur, non dolet, nisi cum tolluntur: per omnia bestiæ vel pecudi similis, nisi quod, ut supra dictum est, in illis est natura quod vitium est in humana anima. Tamen continuo usu malitiæ a nimietate languoris sui sic aliquando obstupescit, ut et ipsa quodammodo efficiatur impassibilis sive insensibilis dum nimia intentione nequitia quævis durissima et aspera carni non refugit, ut suis, id est animæ corruptionibus deserviat, avaritiæ scilicet et concupiscentiæ carnis, vel oculorum vel ambitionis sæculi. Sic vivit quandiu sepulcro corporis includitur. At ubi inde avulsa fuerit, pene sicut in brutis animalibus, quibus se sentit similem, toto cum corpore moritur. Cum enim vera ejus essentialis virtus omnino in ea deperierit, de qua dicit sapientia: « Deum time, et mandata ejus observa, hoc est enim omnis homo (*Eccle. xii*), » justissimo tamen judicio Dei tota mori non permittitur; sed quantum ad dolorem solum reservatur passibilis, exclusa ab omni gaudio, alienata ab omni spe, timorem nullum habens doloris, sed ipsi dolori tota emancipata. Nempe vivens quiddam vivificum in ea remanet, quia vivit tantum ut patiatur; passibilis ut puniatur vel torqueatur vivifica ut corpus iterum vivificet: ut cum eo torqueatur; semper, cum quo libuisset, si licuisset, peccare semper. Heu quam melius illi fuerat, si sicut anima pecoris tota cum corpore moreretur, ne in æternum puniretur! Hanc autem beatæ animæ et miseræ dissimilitudinem, sola facit amoris dissimilitudo. In altera quippe amor naturalis dignitatis tenorem, in altera vero degenerat in pecudalem carnis animalitatem.